

## บทที่ ๓

### วิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๓ ผู้ศึกษาได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาโดยมีประเด็นศึกษา คือ ๑) วิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระพุทธเจ้าในฐานะต้นแบบ ๒) วิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล ๓) ผลการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ ของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๔) สรุปวิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

#### ๓.๑ วิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระพุทธเจ้าในฐานะต้นแบบ

##### ๓.๑.๑ พุทธจริยากับวัตร ๑๔

คำว่า พุทธจริยา คือ การปฏิบัติหน้าที่ของพระพุทธเจ้าเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระจริยาของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าที่เสด็จจาริกไปประกาศธรรมในที่ต่างๆ ทรงชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัยการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นของพระพุทธเจ้าซึ่งทรงปฏิบัติเป็นประจำมี ๓ อย่าง คือ<sup>๑</sup>

##### ๓.๑.๑.๑ โลกัตถจริยา

คำว่า โลกัตถจริยา คือ การที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้นแสดงออกในพุทธกิจประจำวัน เป็นกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ<sup>๒</sup> การงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ การเคลื่อนไหวและการกระทำของพระพุทธเจ้า เมื่อได้พระปัญญาคุณส่องนำทางและได้พระกรุณาคุณเป็นแรงส่งมุ่งเป้าหมาย ย่อมเป็นไปได้อย่างเข้มแข็งและจริงจังให้เกิดการงานยิ่งใหญ่ โดยที่วันเวลาที่ผ่านไปแต่ละวัน พระพุทธเจ้าทรงอนุเคราะห์และสงเคราะห์ต่อชาวโลกเป็นไปเพื่อประโยชน์ชาวโลก พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงเรื่องชนชั้นวรรณะหรือสภาพทางสังคมของบุคคล ในวรรณะใดวรรณะหนึ่ง ทรงอาศัยพระมหากรุณาคุณของพระองค์ได้เสด็จไปสู่เมืองน้อยใหญ่ สืบสอนสรรพสัตว์ มนุษย์ เทวดา พรหมและมาร เป็นต้น ให้ได้บรรลุธรรมขั้นสูงถึงความดับทุกข์ทั่วทั้งทุกๆ จักรวาล ตามแต่จริตอุปนิสัยของแต่ละบุคคล พระองค์แทบไม่มีเวลาพักผ่อนเลยแม้ประจวบเหมาะอย่างไร ยังทรงอุตส่าห์ขมทุกขเวทนาเพื่อจะสั่งสอนคนอื่น ดังเช่น ทรงโปรดสุภทัตทปริพาชกก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นต้น พุทธกิจ ๕ ประการ คือ

๑. เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต ถือโอกาสแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ด้วย

๒. เวลาบ่ายทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน

๓. เวลาค่ำทรงประทานโอวาทให้ภรรมาฐานแต่ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย

<sup>๑</sup> พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗๙.

<sup>๒</sup> สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลยอตชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๒.

๔. เวลากลางคืนทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาเทวดาทั้งหลาย

๕. เวลาจนสว่างทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้วได้ผลตามอุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

โดยพุทธกิจข้างต้นเป็นกิจหรือหน้าที่ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญโดยตลอด พระพุทธเจ้าเป็นอรหันต์เป็นผู้ไกลจากกิเลส ทรงทำตัวเป็นแบบอย่างเรื่องวินยบาตรและทรงทำหน้าที่โปรดเวไนยสัตว์ที่สนใจในคำสอนของพระองค์ให้มีดวงตาเห็นธรรมสมควรแก่บุคคลนั้น ผู้อื่นซึ่งทรงปฏิบัติเป็นประจำสำหรับพุทธจริยาวัตรนั้นเริ่มต้นจากการที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่าเป็นปฐมเทศนาเมื่อจบพระธรรมเทศนา ธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรมอัน เกิดขึ้นแก่โกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมดับไปเป็นธรรมดาจึงทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ประทานการอุปสมบทให้ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อพระอัญญาโกณฑัญญะทูลขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้าพระองค์ก็ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์และยังเคยเป็นอาจารย์ในครั้งที่พระองค์ออกบวชใหม่ๆและในเวลานั้นส่วนที่เหลืออีก ๔ คน ก็ได้บรรลุปะเป็นพระโสดาบันและอุปสมบทด้วยกันส่วนพระอานนทนั้น พระพุทธองค์เป็นอาจารย์ทรงบำเพ็ญประโยชน์เป็นอันมาก จากนั้นพระพุทธองค์และพระอริยสาวกประกาศหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกทราบจนวาระสุดท้ายของพระพุทธองค์ ดังนั้น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวโลกของพระพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน ด้วยการประกาศธรรมที่จะนำประโยชน์มาสู่ผู้ปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น การสอนให้มีความขยันหมั่นเพียร ประโยชน์ในอนาคต เช่น ทรงสอนให้กระทำความดี เว้นการกระทำความชั่ว เชื่อในสิ่งที่มีเหตุผลตลอดจนทรงสอนประโยชน์สูงสุดอันได้แก่การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

### ๓.๑.๑.๒ ญัตตถจริยา

คำว่า ญัตตถจริยา หมายถึง ทรงประพฤติเป็นประโยชน์แก่ญาติ พระพุทธองค์ทรงสงเคราะห์หมู่พระญาติของพระองค์ โดยฐานะเป็นพระญาติฝ่ายพระบิดาและพระมารดา โดยการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าต่อพระประยูรญาติ ซึ่งประกอบด้วยพระญาติวงศ์ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระมารดาที่เมืองเทวทหะ แคว้นโกลิยะ และฝ่ายพระบิดาที่เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าต่อพระประยูรญาติประมวลได้ตามลำดับดังนี้<sup>๓</sup>

๑. โปรดพระบิดา (พระเจ้าสุทโธทนะ) และพระประยูรญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์เป็นผลให้บิดาและพระญาติวงศ์เกิดความศรัทธาเข้ารับนับถือในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก

๒. โปรดพระนางพิมพาและพระราหุล ผลจากการเสด็จไปแสดงธรรมเทศนาโปรดพระประยูรญาติในครั้งนี้ พระนางพิมพา (พระมารดาของพระโอรสราหุล) ได้ขออุปสมบทเป็นภิกษุณี และพระราหุล พระโอรสได้ขอบวชเป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา

<sup>๓</sup> จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา : Sociology, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒.

๓. ทรงระงับกรณีพิพาทระหว่างพระญาติ โดยมีสาเหตุเกิดจากราชภรรยาเมืองกบิลพัสดุ์กับชาวเมืองโกลิยะขัดแย้งกันเรื่องการท่น้ำเข้านาในช่วงฝนแล้ง ซึ่งระดับน้ำในแม่น้ำโรหิณีสลดลงต่ำ ทำให้กองทัพทั้งสองฝ่ายเตรียมทำสงครามแย่งน้ำกัน พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปห้าม

จากการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าต่อพระประยูรญาติข้างต้นจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญต่อพระประยูรญาติจึงทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดาและพระพุทธรามดา ตลอดจนพระประยูรญาติให้ได้รับรสพระสัทธรรมของพระองค์ ทำให้พระประยูรญาติให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส และก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่พระประยูรญาติ จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระประยูรญาติของพระองค์ ที่ทรงกระทำกิจที่พระพุทธเจ้าด้วยการประกาศธรรมสั่งสอนสัตว์ทั้งหลายให้รู้ตาม นอกจากนี้แล้วพระพุทธเจ้ายังได้เสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกันได้เข้าใจในเหตุผล การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติทรงแสดงธรรมที่ควรประพฤติขึ้นพื้นฐาน เช่น ศีล ๕ ทรงสงเคราะห์หมู่พระญาติของพระองค์โดยฐานะเป็นญาติในมงคลสูตรและตรัสว่าการสงเคราะห์ญาติเป็นมงคลสูงสุด บำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงความเมตตากรุณาและความกตัญญูทวนเวียน โดยทรงโปรดพระพุทธบิดา พุทธรามดา และทรงลด ภิภุขุมานะของพระญาติให้เบาบางลงด้วยอิทธิปาฏิหาริย์และพระธรรมเทศนาทำให้พระญาติบรรลุธรรมเข้าถึงพระนิพพานมากมายทั้งสองราชวงศ์ของพระบิดาและพระมารดา

### ๓.๑.๑.๒ พุทธัตถจริยา

คำว่า พุทธัตถจริยา คือ จริยาที่ทรงประพฤติในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ทรงยึดหลักการเคารพธรรม พระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ คือ สิ่งที่พระองค์เคารพสักการะตลอดไป และเป็นหลักที่พึ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ การบำเพ็ญประโยชน์โดยฐานะเป็นพระพุทธเจ้าทรงประพฤติเป็นประโยชน์ในฐานะที่เป็นพระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่นักบวชลัทธิต่างๆ ทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นหลักปกครองสงฆ์ ทรงยึดหลักการเคารพธรรม พระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เป็นสิ่งที่พระองค์เคารพสักการะตลอดไป ซึ่งเป็นหลักที่พึ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์และทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน โดยฐานะความเป็นพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจให้เป็นประโยชน์แก่มหาชน เช่น ทรงบัญญัติสิกขาบทอันเป็นอาทิพรหมจรรย์บ้าง เป็นอภิสมาจารความประพฤติที่พึงงามที่ประณีตยิ่งขึ้นไปบ้างสำหรับภิกษุและภิกษุณี เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำนุเคราะห์ผู้ไม่มีความละอายผู้ไม่รู้จักอายและเพื่อวางระเบียบสำหรับนำความประพฤติของผู้รักดีรักงาม ผู้มีศีลเป็นที่รักผู้มีความละอายและทรงแสดงธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้าจึงเป็นการประพฤติประโยชน์โดยฐานะเป็นพระพุทธเจ้าก่อให้เกิดหลักการหรือข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา คือ ปรีชาปฏิบัติ ปฏิภาณ<sup>๔</sup> อันเป็นต้นแบบแนวปฏิบัติของพุทธบริษัท ๔ และชาวโลกมีคำสั่งสอนที่เป็นการบัญญัติสิกขาบท<sup>๕</sup>

<sup>๔</sup> สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, การศึกษาเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมตตา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

<sup>๕</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มามีบวชในพุทธศาสนาจากชาติตระกูลที่ไม่เหมือนกันมีความประพฤติที่ไม่เหมือนกัน จึงต้องมีการบัญญัติพระธรรมวินัยขึ้น จะเห็นว่าการกระทำหน้าที่ของความเป็นพระพุทธเจ้าปรากฏเช่นในพุทธกิจโดยที่พระพุทธเจ้าจะทรงแสดงธรรม ทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุ ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นหลักการปกครองสงฆ์ ทำให้เกิดความยิ่งใหญ่ต่อชาวโลก ด้วยการเสด็จจาริกไปประกาศธรรมในที่ต่างๆ ทรงชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัยและความยิ่งใหญ่ต่อพระประยูรญาติ โดยเสด็จไปโปรดแนะนำให้เป็นทางสว่างได้ออกบวช ได้บรรลุธรรมในระดับต่างๆ ตามกำลังของสติปัญญาของพระประยูรญาติ พระพุทธเจ้าทรงกระทำหน้าที่ตลอดชีวิต

### ๓.๑.๒ พุทธวิธีการสอนกับวัตร ๑๔

สำหรับพุทธวิธีการสอนกับวัตร ๑๔ เป็นการสอนให้พระภิกษุสงฆ์รู้เรื่องการพัฒนาตนหรือการฝึกฝนตนตามหลักพระวินัยเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์นั้นมีความเจริญก้าวหน้าตามหลักของพระวินัยด้วยคุณธรรมต่างๆ มีเมตตา กรุณา เป็นต้น และหน้าที่กิจการงานที่ตนกระทำอยู่ โดยในระยะเวลา ๑๒ ปีแรกที่พระพุทธเจ้าทรงเริ่มก่อตั้งพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่แล้วทรงเน้นการแสดงธรรมเป็นคำสอนในการรักษาศีลเป็นสำคัญ พระวินัยยังไม่ถูกจัดเป็นระบบมีแต่ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ในการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ เพราะพระสาวกส่วนมากล้วนเป็นพระอริยสงฆ์ ส่วนคำสั่งที่พัฒนามาเป็นพระวินัยนั้นเป็นไปในเชิงให้โอวาทเพียงสั้นๆ ในโอวาทปาติโมกข์<sup>๖</sup> ต่อในพรรษาที่ ๑๒ เริ่มมีการบัญญัติพระวินัย ในอาณานาปาติโมกข์ คือประมวลพุทธบัญญัติที่ทรงแต่งตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณานหรือหลักการสำคัญที่มีบทลงโทษ<sup>๗</sup> พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ด้วยพระองค์เองทุกกึ่งเดือนจนถึงพรรษาที่ ๒๐ จึงทรงยกเลิกพระปาติโมกข์ และทรงมีพุทธาณุญาตให้ภิกษุสงฆ์สวดพระอาณานาปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน หมายความว่าทรงมอบอำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกรรมคือการสวดปาติโมกข์ และในทุกครั้งที่มีการณ์ไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธัตถจริยาในการทรงบัญญัติสิกขาบทเรื่อยมาและมามากขึ้นโดยลำดับ การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าตลอด ๔๕ ปีในสมัยพุทธกาลด้วยพระสติปัญญาอันเลิศและความมีพระอัจฉริยภาพ ที่ทำให้พระพุทธเจ้าทรงประสบความสำเร็จในการประกาศหลักคำสอนในพระพุทธเจ้าเพราะพระพุทธองค์ทรงเป็นบรมครูที่มีความฉลาดเกินเปรียบ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทรงพระปรีชาสามารถยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอน และประสบความสำเร็จในการสอนอย่างสูงสุด พระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏได้ชื่อนานนามถวาย และพุทธศาสนิกชนนิยมกล่าวเรียกกันเสมอคือคำว่า พระบรมศาสดาหรือพระบรมครูซึ่งเป็นพระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมหรือผู้เป็นยอดของครู นอกจากนี้แล้วมีคำอื่นๆ เช่น เป็นสารีริกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า<sup>๘</sup> ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ ความสำคัญและความ

<sup>๖</sup> ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

<sup>๗</sup> วิ.ม.ท.อ. (ไทย) ๑/๙/๓๔๖ – ๓๔๗.

<sup>๘</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าเกิดจากการสอนให้พระภิกษุสงฆ์ได้ฝึกฝนอบรมตนตามพระธรรมวินัย<sup>๙</sup> ซึ่งเป็นเรื่องระเบียบวินัยการควบคุมอินทรีย์ การบังคับควบคุมตนเองได้ จนกระทั่งมีกายวาจาปรกติ เรียบร้อยงดงาม มีสุภาพจิตดี มีสมรรถภาพจิตดี และมีคุณภาพจิตดี มีความสุขสบายสงบเยือกเย็น มีความรักใคร่เมตตา มีความขยันขันแข็งอดทนเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แก่ผู้อื่น มีสติปัญญา รู้จักแยกแยะ พิเคราะห์พิจารณา รู้จักคิด คิดได้ศึกษาเป็น รู้เข้าใจเรา เข้าใจเขา เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต และเข้าใจสัจธรรมเป็น การครองชีวิตอย่างประเสริฐ ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาไปตลอดชีวิต<sup>๑๐</sup> ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ความสัมพันธ์ของพระพุทธเจ้ากับพระภิกษุสงฆ์ต่างอยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันและกัน คือเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมการพระพุทธเจ้าทรงสอนแต่ละครั้ง แม้จะเป็นเพียงธรรมกถาหรือการสนทนาทั่วไปโดยไม่มีจุดมุ่งหมายอะไรเป็นพิเศษก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีเพราะมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. สันถัสสนา คือ การอธิบายอย่างแจ่มแจ้งเป็นการบรรยายหรือการสอนแบบที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เสมอ ส่วนมากจะเป็นบรรยายกาศที่มีผู้ฟังจำนวนมาก เช่น ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระองค์จะเสด็จลงแสดงธรรมเทศนาในช่วงบ่ายของทุกวัน เมื่อครั้งแสดงธรรมครั้งแรกคือโปรดปัญจวัคคีย์ทรงใช้วิธีบรรยายตั้งแต่ต้นจนจบ

๒. สมหาพนา คือ การจงใจอยากให้ปฏิบัติตามที่สอนเป็นการสอนแบบสนทนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อยมาก อาจเพราะผู้ฟังมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นทำให้การเรียนการสอนสนุกผู้ฟังมีความรู้สึกรู้ว่าตนกำลังสนทนากับผู้สอน ไม่ใช่ถูกสอนในการสนทนาพระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่ซักถามโยนประเด็นปัญหาให้ขบคิดแล้วทรงสรุปให้เข้าใจ

๓. สมุตเตชนา หมายถึง การเข้าใจให้อาหาญแก่กล้าเป็นการปลุกเร้าใจกระตือรือร้นเกิดความอุสาหะมีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจจะทำให้สำเร็จลงได้สู้งานไม่หวั่นระย่อไม่กลัวเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ได้แก่ ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงทำให้จิตใจมีความชุ่มชื้นเบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความร่าเริงเบิกบานใจ

อย่างไรก็ตาม นอกจากลีลาการสอนของพระพุทธเจ้าข้างต้นแล้ว การสอนของพระพุทธเจ้ามีการเริ่มต้นที่เป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง เพราะการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมากอย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงดูดความสนใจนำเข้าสู่เนื้อหาได้ พระพุทธเจ้ามีวิธีเริ่มต้นที่น่าสนใจมาก โดยปกติพระองค์จะไม่ทรงเริ่มสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อหาธรรมทีเดียว แต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรง

<sup>๙</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

<sup>๑๐</sup> พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), พุทธศาสตร์ร่วมสมัย ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๐ - ๑๙๑.

พบหรือผู้มาเข้าเฝ้าด้วยเรื่องที่เขารู้เข้าใจดี หรือสนใจอยู่ทำให้มีวิธีสอนแบบต่างๆ ของพระพุทธเจ้าที่มีหลายแบบหลายอย่างตามลำดับดังนี้<sup>๑๑</sup>

๑. แบบสากัจฉา วิธีนี้ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

๓. แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปรามให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ ในการสอนแบบนี้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบของสงฆ์ หมายความว่า ทรงบัญญัติ โดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่าถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

จากพุทธวิธีการสอนกับวัตร ๑๔ ข้างต้นจะเห็นว่า การสอนของพระพุทธเจ้ากับวัตร ๑๔ นั้นเป็นการสอนให้ให้พระภิกษุสงฆ์ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการปฏิบัติตามพระวินัยตลอดจนโดยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในอภิสมภาร วัตตขันธกะ ๑๔ วัตร และเสขยิกัณฐ์ ๗๕ สิกขาบท เป็นต้น เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ที่มาจากต่างชนชั้น ต่างวรรณะ ต่างอหยาศัย รู้จักปรับปรุงตัวให้เหมาะสม ไม่ทำตนให้เป็นที่ดูหมิ่นของผู้อื่นชาวโลกติเตียนขัดหูขัดตาชาวบ้าน พระวินัยคือประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ โดยมีอาทิพรหมจริยกาสิกขา คือ หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบพญญูติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจริยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้างพระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่าพระปาติโมกข์และอภิสมภาริกาสิกขา คือ หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่าน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

<sup>๑๑</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗ - ๘.

### ๓.๑.๓ พระพุทธเจ้ากับวัตร ๑๔

ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าทรงบรรพชาด้วยการอธิษฐานจิตโดยไม่มีใครเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระองค์ หลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็เริ่มประกาศหลักคำสอน การแสดงพระธรรมนั้นถือว่าเป็นพุทธกิจอย่างหนึ่งในบรรดาพุทธกิจ ๕ อย่าง ที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา มิได้คำนึงถึงความลำบากแห่งพระวรกาย คือ เข้าเสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ เย็นทรงแสดงพระธรรม พลบค่ำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุ เทียงคินทรงแก้ปัญหาคาถา ไกล่รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลกที่ควรโปรดและไม่ควรโปรด<sup>๑๒</sup> พระพุทธเจ้าทรงประกาศเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำการสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลายตั้งแต่ได้ตรัสรู้ธรรมใหม่ๆ จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นเวลาถึง ๔๕ พรรษา หลักคำสอนที่พระองค์ทรงประกาศเผยแผ่ทั้งหมดที่จัดรวบรวมนไว้ในพระไตรปิฎกมีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ประสงค์ที่จะช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ทรงมุ่งหวังที่จะให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชาวโลก ตลอดระยะเวลาที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ จะไม่ว่างเว้นจากงานสอนหรือการเผยแผ่เลย แม้แต่ในวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ขณะที่ใกล้จะปรินิพพานอยู่แล้ว ก็ยังทรงทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ เช่น ได้แสดงธรรมแก่สุภัททปริพาชกและทรงอนุญาตให้สุภัททะได้บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว สุภัททะก็ได้บรรลุอรหัตตผลในเวลาต่อมา ซึ่งนับว่าเป็นพระอรหันต์รูปสุดท้ายที่เป็นผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ทำให้มีการบรรพชาและอุปสมบทเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาหลากหลาย<sup>๑๓</sup>

การบวชเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาบวช เป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์กล่าวคือเป็นภิกษุหรือภิกษุณีในพระพุทธศาสนา<sup>๑๔</sup> สำหรับพระพุทธเจ้าในสมัยเริ่มแรกนั้น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ใช้วิธีบวชให้กับพระสงฆ์สาวกในแบบที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นใช้แบบติสรณคมนูปสัมปทา และเมื่อมีผู้มาบวชมากขึ้นจึงใช้แบบ ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา อย่างในปัจจุบัน เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า “จงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติธรรมนั้น” การบวชให้ด้วยพระองค์เอง สำหรับภิกษุสาวกในรุ่นแรกๆ และหากผู้ใดได้ฟังธรรมสามารถสำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนบวช เช่น ท่านยสกุลบุตร หรือ พระยส พระพุทธองค์จะไม่กล่าวประโยคหลังที่ว่า “เพื่อกระทำให้สุดแห่งทุกข์โดยชอบ” เหตุเพราะผู้บวชได้ถึงที่สุดแห่งทุกข์โดยได้บรรลุธรรมก่อนบวชแล้ว ติสรณคมนูปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยการถึงไตรสรณะ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เพื่อบวชให้แก่ผู้ที่มีศรัทธา ซึ่งในขณะนั้นคณะสงฆ์ยังมีไม่มากนัก และเมื่อทรงอนุญาตให้มีการบวชแบบที่ ๓ การบวชแบบที่ ๒ นี้ก็เปลี่ยนมาใช้สำหรับ

<sup>๑๒</sup> เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

<sup>๑๓</sup> แสง อุตมศรี, *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

<sup>๑๔</sup> สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุข เล่ม ๒*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๖.

บรรพชาให้สามเณร ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม หรือการบวช โดยการอนุญาตของหมู่สงฆ์ในที่ประชุมเป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำเมื่อคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้นมา และใช้มาจนถึงปัจจุบัน<sup>๑๕</sup>

จะเห็นว่าพระพุทธเจ้ากั้วตร ๑๔ นั้น พระพุทธเจ้าทรงเป็นศาสดาในพระพุทธศาสนาและทรงเป็นอรหันต์จึงเพียบพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติดุขตามหลักพระธรรมวินัย เป็นแม่แบบหรือแบบอย่างที่ดีต่อพระสงฆ์สาวก หลังจากมีผู้สนใจหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามากขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติเรื่องการบรรพชาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิธีเลือกบุคคลเข้าสู่พระพุทธศาสนาให้ถูกต้องตามหลักพระวินัย แต่โดยส่วนตัวของพระองค์ไม่มีใครเป็นอุปัชฌาย์ เพราะพระองค์ทรงบรรพชาด้วยการอธิษฐานจิต ซึ่งเป็นวิธีการในสมัยนั้นซึ่งเป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลสและกาม เป็นภาระเครื่องห่วงกังวลภายนอกกล่าวคือทรัพย์สินเงินทองวัตถุสิ่งของต่างๆ ไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านั้นซึ่งมีความหมายต่อไปว่าจะได้มีชีวิตที่เป็นอิสระ และเว้นจากบาปสิ่งชั่วร้ายและจากสิ่งที่ยึดติดไม่ขึ้นสู่ระดับสูงเป็นวิธีนิยมที่ปฏิบัติในสมัยนั้น

### ๓.๒ วิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล

วิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์สมัยพุทธกาลพระสงฆ์ที่เป็นแบบอย่างในสมัยพุทธกาลเป็นพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยเริ่มจากที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศหลักคำสอนต่อคณะปัญจวัคคีย์โดยตรัสธรรมจักรกัปปัตนสูตรเป็นปฐมเทศนา พอจบพระธรรมเทศนาธรรมจักรคือ ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดขึ้นแก่โกณฑัญญะ จากนั้นโกณฑัญญะจึงทูลขออุปสมบทเมื่อพระอัญญาโกณฑัญญะทูลขออุปสมบทพระพุทธองค์ทรงเป็นพระอุปัชฌายะในเวลานั้น พระอัญญาโกณฑัญญะไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ชอบปลีกเร้นอยู่ในสถานที่อันสงบวิเวกตามลำพังกันว่าเป็นเวลา ๑๒ ปี ก่อนที่ท่านจะนิพพานท่านได้กราบทูลลาพระบรมศาสดาไปจำพรรษา ณ ป่าหิมพานต์ ตามลำพัง นอกจากนั้นยังมีพระเวตถะ พระอานนน์ และพระมหากัสสะเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ โดยเฉพาะพระมหากัสสะได้รับการทรงยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าในด้านถือการอยู่ป่าเป็นวัตร<sup>๑๖</sup>เป็นการมุ่งเน้นการบำเพ็ญเพียรทางจิต เป็นพระสงฆ์ทำหน้าที่สำคัญช่วยพระพุทธเจ้าประกาศหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ด้วยการอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์และพุทธบริษัทอื่นๆ จนมีภิกษุเป็นบริวารจำนวนมากที่หันมาศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ดังนั้น การปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระเวตถะ พระอานนน์ และพระมหากัสสะมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

<sup>๑๕</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑๐.

<sup>๑๖</sup> อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๑/๒๕.

### ๓.๒.๑ พระอัญญาโกณฑัญญะเถระ (อรัญญิกวัตร อุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร)

สำหรับพระอัญญาโกณฑัญญะเกิดในตระกูลพราหมณ์ในหมู่บ้านโทณวัตฤไม่ห่างไกลจากกรุงกบิลพัสดุ์ เดิมพระอัญญาโกณฑัญญะเถระ ชื่อ “โกณฑัญญะ” เมื่อเจริญเติบโตขึ้นได้ศึกษาศิลปวิทยาจบไตรเพท และวิชาการทำนายลักษณะอย่างเชี่ยวชาญรวมทำนายพระลักษณะเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะพระบิดาได้เชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คน มาเลี้ยงโภชนาหารในพระราชนิเวศน์ เพื่อทำพิธีทำนายพระลักษณะ ตามราชประเพณี ให้คัดเลือกพราหมณ์ผู้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษจาก ๑๐๘ คน เหลือ ๘ คน และมีโกณฑัญญะ อยู่ในจำนวน ๘ คน ในบรรดาพราหมณ์ทั้ง ๘ นั้นโกณฑัญญะมีอายุน้อยที่สุดจึงทำนายเป็นคนสุดท้ายพระราชกุมาร ผู้บริบูรณ์ด้วยมหาบุรุษลักษณะอย่างนี้จะไม่อยู่ครองเพศฆราวาสอย่างแน่นอนจักต้องเสด็จออกบรรพชาและได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัยออกบวชติดตามสิทธัตถะครั้งกาลเวลาล่วงเลยมาถึง ๒๙ ปี เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาโกณฑัญญะพราหมณ์ทราบข่าวก็ดีใจเพราะตรงกับคำทำนายของตน

หลังจากทำนายเสร็จจึงรีบไปชวนบุตรของพราหมณ์ทั้ง ๗ คนที่ร่วมทำนายด้วยกันนั้น เจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ เสด็จออกบรรพชาแล้ว พระองค์จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัพพัญญูแน่นอน ถ้าบิดาของพวกท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็คงจะออก บวชด้วยกันกับเรา ถ้าท่านทั้งหลายปรารถนาจะบวชก็จงบวชตามเสด็จพระมหาบุรุษพร้อมกันเถิด บุตรพราหมณ์เหล่านั้น ยอมออกบวชเพียง ๔ คน คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และ อัสสชิ โกณฑัญญะ จึงพามาณพทั้ง ๔ คน นั้นพร้อมทั้งตนด้วยรวมเป็น ๕ ได้นามบัญญัติว่า “ปัญจวัคคีย์” ออกบวชสืบเสาะติดตามถามหาพระมหาบุรุษไปตามสถานที่ต่างๆ จนมาพบพระองค์กำลังบำเพ็ญความเพียรอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม<sup>๑๓๗</sup>ด้วยความมั่นใจว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณอย่างแน่นอนจึงพากันเข้าไปอยู่เฝ้าทำกิจวัตรอุปัฏฐาก ด้วยการจัดน้ำใช้ น้ำฉัน และ ปัดกวาดเสนาสนะ เป็นต้น ด้วยหวังว่าเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว จะได้แสดงธรรมโปรดพวกตนให้รู้ตามบ้าง เมื่อพระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างอุกฤษฏ์เป็นเวลาถึง ๖ ปี ก็ยังไม่ได้บรรลุพระโพธิญาณจึงทรงพระดำริว่า “วิธีนี้คงจะไม่ใช่ทางตรัสรู้” จึงทรงเลิกละความเพียรด้วยวิธีทรมาณกาย หันมาบำเพ็ญเพียรทางจิตเลิกลอดพระกระยาหารกลับมาเสวยตามเดิมเพื่อบำรุงพระวรกายให้แข็งแรง<sup>๑๓๘</sup>

พอปัญจวัคคีย์ได้เห็นอย่างนี้แล้วจึงปลิกตัวหลีกหนี ฝ่ายปัญจวัคคีย์ ผู้มีความเลื่อมใสในการปฏิบัติ แบบทรมานร่างกาย ครั้นเห็นพระโพธิสัตว์ละความเพียรนั้นแล้ว ก็รู้สึกหมดหวังจึงพากันหลีกหนีทิ้งพระโพธิสัตว์ให้ประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว พากันเที่ยวสัจจรไปพักอาศัยอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี ครั้นพระโพธิสัตว์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วทรงดำริพิจารณาหาบุคคลผู้สมควรจะรับฟังพระปฐมเทศนาและตรัสรู้ตามได้โดยเร็วในขั้นแรก พระองค์ทรงระลึกถึงอาจารย์ทั้งสองที่พระองค์เคยเข้าไปศึกษาคือ อาฬารดาบสกาลามโคตร แต่ได้ทราบว่าท่านได้

<sup>๑๓๗</sup> คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, **อนุพุทธประวัติ นักรธรรมชั้นโท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

<sup>๑๓๘</sup> พระวิสุทธิศีลาภรณ์, (สำเร็จ สุทสสีลิตุละสุข), **๘๐ พระอรหันตบัพสมบุรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

ถึง แก่กรรมไปได้ ๗ วัน แล้วและอีกท่านหนึ่งคือ อุทกดาบสรามบุตรแต่ก็ได้ทราบด้วยพระญาณว่า ท่านเพ็งจะสิ้นชีพไปเมื่อวันวาน<sup>๑๙</sup> หลังจากนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี แล้วได้เสด็จไปทางที่ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกลได้นัดหมายกันและกันว่าท่านทั้งหลายพระสมณโคดมนี้เป็นผู้มักมากคลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากกำลังเสด็จมาพวกเราไม่พึงกราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจีวรของพระองค์ แต่จะจัดอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารณาก็จักประทับนั่งครั้นเสด็จมาถึงภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ไม่อาจตั้งอยู่ในกติกาก่อนตนได้ ต่างต้อนรับพระผู้มีพระภาครูปหนึ่งรับบาตรและจีวรรูปหนึ่งปูอาสนะ รูปหนึ่งจัดหาน้ำล้างพระบาท รูปหนึ่งจัดตั้งตั้งรองพระบาท รูปหนึ่งนำกระเบื้องเช็ดพระบาทเข้าไปวางพระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งบนอาสนะที่ภิกษุปัญจวัคคีย์จัดถวายแล้วทรงล้างพระบาทแต่ภิกษุปัญจวัคคีย์กลับร้องเรียกพระผู้มีพระภาคโดยออกพระนาม และใช้คำว่า<sup>๒๐</sup> อาวุโสและเรียกพระนามว่า โคดมอันเป็นถ้อยคำที่แสดงความไม่เคารพ

หลังจากนั้นพระพุทธร่องค์ทรงห้ามแล้วตรัสว่าอย่าเลยพวกเธออย่างกล่าวยังนั้น บัดนี้ตลาคตได้บรรลุอมตธรรมเองโดยชอบแล้ว เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังเถิด เราจะแสดงให้ฟัง เมื่อเธอปฏิบัติตามที่เราสอนแล้ว ไม่นานก็จะบรรลุ อมตธรรมนั้นอาวุโสโคดมแม้พระองค์บำเพ็ญอย่างอุกฤษฏ์เห็นปานนั้นก็ยังไม่บรรลุธรรมพิเศษอันใด บัดนี้พระองค์คลายความเพียรนั้นแล้วหันมาปฏิบัติเพื่อความเป็นคนมักมากแล้วจะบรรลุอมตธรรมได้อย่างไรพระพุทธร่องค์ตรัสเตือนปัญจวัคคีย์ ให้ระลึกถึงความหลังว่า“ท่านทั้งหลายจำได้หรือไม่ว่า วาจาเช่นนี้ เราเคยพูดกับท่านบ้างหรือไม่”ปัญจวัคคีย์ระลึกขึ้นได้ว่าพระองค์ไม่เคยตรัสมาก่อนเลยจึงยินยอมและมีความตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธร่องค์ด้วยความเคารพ<sup>๒๑</sup>

หลังจากนั้นพระพุทธร่องค์ทรงประกาศพระสัพพัญญุตญาณแก่เหล่าปัญจวัคคีย์ โดยตรัสพระธรรมจักรกัปปวัตนสูตร เป็นปฐมเทศนาซึ่งเนื้อความในพระธรรมเทศนาพระพุทธร่องค์ทรงดำนิพนทนาปฏิบัติอันไร้ประโยชน์ ๒ ทางที่บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ กามสุขัลลิกานุโยคการปฏิบัติที่ย่อหย่อนเกินไปแสวงหาแต่กามสุขอันพัวพันหมกมุ่นแต่รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ซึ่งเป็นสิ่งเลวทราม เป็นเหตุให้ตั้งบ้านเรือนเป็นกิจของคนกิเลสหนามีใช่ของพระอริยะ มีใช่ทางตรัสรู้หาประโยชน์มิได้อัตถกิลมถานุโยคการปฏิบัติตนให้ได้รับความลำบากเคร่งครัดเกินไป กระทำตนให้ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นการกระทำที่เหนื่อยเปล่าไม่มีประโยชน์ไม่ใช่ทางแห่งความหลุดพ้น จากนั้นพระพุทธร่องค์ตรัสชี้แนะวิธีปฏิบัติแบบ“มัชฌิมาปฏิปทา” คือการปฏิบัติแบบกลางๆ ไม่ย่อหย่อนเกินไปแบบประเภทที่หนึ่งและไม่ตึงเกินไปแบบประเภทที่สอง ดำเนินตามทางสายกลางซึ่งเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์เรียกว่าอริยอัฏฐังคิกมรรคคือทางอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ

<sup>๑๙</sup> วิ.ม.หา. (ไทย) ๔ /๑๑/ ๑๖.

<sup>๒๐</sup> แกว ชิตตะขบ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๓), หน้า ๓ - ๔.

<sup>๒๑</sup> วิ.ม.หา. (ไทย) ๔ /๑๓/ ๑๗.

๑. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ
๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ
๔. สัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ
๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ
๖. สัมมาวายะมะ เพียรชอบ
๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ
๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตไว้ชอบ<sup>๒๒</sup>

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลีมลทินเกิดขึ้นแก่โกณฑัญญะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมดับไปเป็น ธรรมดา” พระพุทธองค์ทรงทราบว่ โกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคลใน พระพุทธศาสนาแล้ว จึงทรงเปลี่ยนอุทานด้วยความพอพระทัยด้วยพระดำรัสว่า “อญญาสิ วตโก โกณฑญโญอญญาสิ วตโก โกณฑญโญ” แปลว่า “โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ” ด้วยพระพุทธดำรัสนี้ คำว่า “อัญญา” จึงเป็นคำนำหน้า ชื่อของท่าน โกณฑัญญะ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนเป็นที่รู้ทั่วกันว่า พระอัญญาโกณฑัญญะ<sup>๒๓</sup>

พระสงฆ์รูปแรกในพุทธศาสนาต่อจากนั้น ท่านได้กราบทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ประทานการอุปสมบทให้ด้วย พระดำรัสว่าเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” ด้วยพระวาจาเพียงเท่านี้โกณฑัญญะก็สำเร็จเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนานับว่าเป็นพระสงฆ์รูปแรกในโลก และการอุปสมบทด้วยวิธีนี้เรียกว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทวันต่อๆ มาท่านที่เหลืออีก ๔ คน ก็ได้บรรลุปะเป็นพระโสดาบันและอุปสมบทด้วยกันทั้งหมด พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า พระปัญจวัคคีย์ มีญาณแก่กล้า พอที่จะบรรลุธรรมเบื้องสูงได้แล้ว จึงตรัสพระธรรมเทศนา “อนัตตลักขณสูตร” คือสูตรที่แสดงลักษณะแห่งเบญจขันธ์ว่า เป็นอนัตตาความไม่มีตัวตน โปรดพระปัญจวัคคีย์ เมื่อจบพระธรรมเทศนา ก็ได้บรรลุประอรหัตผล เป็นพระอเสขบุคคลด้วยกันทั้งหมด ขณะนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์รวมทั้งพระบรมศาสดาด้วย<sup>๒๔</sup>

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ตามที่ปรากฏในคัมภีร์มโนรธปุรณีและคัมภีร์ธรรตวิลาสินี้ได้กล่าวไว้ตรงกันว่าเป็นเวลา ๑๒ ปีก่อนที่ท่านจะนิพพาน ท่านได้กราบทูลลาพระบรมศาสดาไปจำพรรษา ณ ป่าหิมพานต์ตามลำพัง นอกจากต้องการความสงบยังมีเหตุผลส่วนตัวของท่าน อีก ๓ ประการคือ ท่านไม่ประสงค์จะเห็นพระอัครสาวกคือ พระสารีบุตรเถระและพระมหาโมคคัลลานเถระ ผู้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยแบ่งเบาภาระของพระพุทธองค์กิจการพระศาสนาต่างๆ ที่ต้องมาแสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อพระผู้เฒ่าชราอย่างท่านซึ่งสังขารนับวันจะร่วงโรย และใกล้แก่ดั่งเข้าไปทุกขณะ ท่านได้รับความเหน็ดเหนื่อยอย่างมากที่ต้องคอยต้อนรับผู้ไปมาหาสู่ ซึ่งมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์การ

<sup>๒๒</sup> วิมพา.(ไทย) ๔ /๑๔/๑๙-๒๐.

<sup>๒๓</sup> วิมพา. (ไทย) ๔ /๑๘/ ๒๔.

<sup>๒๔</sup> วิมพา. (ไทย) ๔ /๒๓/ ๓๐.

อยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน จึงไม่เหมาะสมสำหรับพระแก่ชราอย่างท่าน ท่านเปื้อนหายในความต้อร้อนของพระสัทธินิหาริกรุ่นหลังๆ ที่มีประพตินิกูลนอกทาง ห่างไกลจากการบรรลุผลท่านได้อยู่จำพรรษา ในป่าหิมพานต์ บริเวณใกล้สระฉัททันต์เป็นเวลานาน ๑๒ ปี วันที่ท่านจะนิพพานท่านพิจารณาอายุสังขารแล้วได้มาเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อกราบทูลลา นิพพาน ครั้นพระพุทธองค์ประทานอนุญาตแล้ว ท่านเดินทางกลับยังป่าหิมพานต์และนิพพานในบรรณศาลาที่พิกริมสระฉัททันต์นั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกจำนวนมากได้เสด็จไปทำฌาปนกิจศพให้ท่าน

สรุปจากศึกษาพบว่า สมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะยังแสวงหาโมกซ์ธรรมยังไม่ตรัสรู้พระองค์ผู้ศึกษาวิจัยจึงสงเคราะห์เข้าเป็นอาจารย์ของพระอัญญาโกณฑัญญะและสหายอีกสี่ท่านมาก่อนเพราะท่านมีความเชื่อมั่นในคำทำนายที่ตนได้เล่าเรียนมา ว่าเจ้าชายสิทธัตถะนั้นจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอนขณะบำเพ็ญทุกรกิริยา พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นหัวหน้าพระเบญจวัคคีย์ และได้นำคณะหลีกหนีไป เมื่อพระมหาบุรุษเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยากลับเสวยพระกระยาหาร และต่อเมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและได้ทรงแสดงธรรมโปรดคืออนุปปกัปปิกา เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับมาได้ดวงตาเห็นธรรม ต่อมาขอบรรพชาอุปสมบทเป็นปฐมสาวกของพระพุทธเจ้าและเป็นเวลานั้นพระพุทธเจ้าก็ได้เป็นอุปัชฌาย์อัญญาโกณฑัญญะ ท่านได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางรัตตัญญู รัตตินิกาน คือบวชนาน รู้เห็นเหตุการณ์มากท่านทูลลาพระพุทธเจ้าไปอยู่ที่ฝั่งสระมณฑาทิไนในป่าแดนหิมพานต์อยู่ ณ ที่นั้น ๑๒ ปี พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นปฐมสาวกของพระพุทธเจ้าแล้วด้านวัตรปฏิบัติก็งดงามและยังเป็นผู้เลืกกว่าภิกษุทั้งหลาย เอตทัคคะในทางรัตตัญญูรัตตินิกาน

๑. อรัญญิกวัตร คือ ระเบียบหรือวิธีของผู้อยู่ป่า ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงตั้งน้ำฉัน พึงตั้งน้ำใช้ พึงติดไฟไว้ พึงเตรียมไม้สไฟไว้ พึงเตรียมไม้เท้าไว้ พึงเรียนทางนักกษัตริ์ทั้งสี่หรือบางส่วนไว้ นี่เป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงประพตให้เรียบร้อย เก็บเครื่องใช้สอยไว้ในกุฏิ ปิดประตูหน้าต่างให้เรียบร้อย จัดหาน้ำใช้น้ำฉันมาเตรียมไว้ เรียนรู้ทิศต่างๆ และให้เป็นผู้ฉลาดในทิศการเดินทางของดวงดาวเพื่อป้องกันการหลงทาง

๒. อุปัชฌายวัตร ได้แก่ วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์สัทธินิหาริกร์พึงประพตชอบในอุปัชฌาย์หน้าที่ของสัทธินิหาริกร์ ควรลุกขึ้นแต่เช้า ถอดรองเท้าห่มผ้าเฉวียงบ่าแล้วกราบให้กราบอุปัชฌาย์ ถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ถ้ายาคูมิ ให้ใส่ภาชนะ แล้วน้อมข้าวต้มยาคุเข้าไปถวาย เมื่ออุปัชฌาย์ฉันข้าวต้มยาคุแล้ว ให้ถวายน้ำดื่ม รับภาชนะมาล้างเก็บให้เรียบร้อย อย่าให้มีเสียงดังเมื่ออุปัชฌาย์ลุกแล้ว ก็ให้เก็บอาสนะ ถ้าที่อยู่อุปัชฌาย์รก พึงกวาดที่นั้นเสียถ้าอุปัชฌาย์จะเข้าบ้านเป็นปัจฉาสมณะ ให้ถวายผ้าปู ให้รับผ้าปูผลัดมา ให้ถวายประคตเอน ให้ซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวายเรียบร้อย ให้กรอกล้างบาตรแล้วถือเอาบาตรอุปัชฌาย์ เดินไปก่อนคอยที่ทางเข้าหมู่บ้าน

๓. อาจารย์วัตร คือ วัตรข้อปฏิบัติต่ออาจารย์สัทธินิหาริกร์พึงประพตชอบในอาจารย์ หน้าที่ของอันเตวาลิกนั้น ควรลุกขึ้นแต่เช้า ถอดรองเท้าห่มผ้าเฉวียงบ่าแล้วกราบให้กราบอาจารย์ ถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ถ้ายาคูมิ พึงล้างภาชนะ แล้วน้อมข้าวต้มยาคุเข้าไปถวาย เมื่ออาจารย์ฉันข้าวต้มยาคุแล้ว ให้ถวายน้ำดื่ม รับภาชนะมาล้างเก็บให้เรียบร้อย อย่าให้มีเสียงดัง เมื่ออาจารย์ลุกแล้ว ก็ให้เก็บอาสนะ ถ้าที่อยู่อาจารย์รก พึงกวาดที่นั้นเสียถ้าอาจารย์จะเข้าบ้าน เป็นปัจฉา

สมณะ ให้ถวายผ้าห่ม ให้รับผ้าห่มผลัดมา ให้ถวายประคดเอว ให้ซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวายเรียบร้อย ให้กรอกล้างบาตรแล้วถือเอาบาตรอาจารย์ เดินไปก่อนคอยที่ทางเข้าหมู่บ้านจัดเข้าหมวดอริยญิกวัตร อุปัชฌายวัตรอาจารย์วัตร

### ๓.๒.๒ พระขทิรวินยเรวตเถระ (เป็นเลิศในทางผู้อยู่ป่า)

สำหรับพระเรวตเถระถือว่าเป็นพระสาวกผู้ใหญ่ที่สำคัญของพระพุทธเจ้า นอกจากจะเป็นสาวกโดยการถึงซึ่งพระพุทธเจ้าเป็นสรณะตั้งแต่ครั้งยังครองเพศฤๅษีแล้ว ยังประพฤติพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าอีกด้วย แม้จะไม่ได้บรรพชาอุปสมบทด้วยเอตทัคคะอุปสัมปทาวิธีเหมือนพระเถระอื่นๆ มีพระมหากัสสปะและพระอานนท์ แต่ได้ชื่อว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าเนื่องจากพระบรมพุทธานุญาตให้พระสงฆ์กระทำการบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีรับไตรสรณคมน์ และยุติจุดตถกรรมวาจาแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาได้ด้วยเหตุนี้ พระเรวตเถระจึงนับว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า โดยการเข้าถึงพระรัตนตรัยและการบรรพชาอุปสมบท พระเรวตทิรวินยเถระเป็นบุตรของพราหมณ์วงศ์คันตะและนางสารีพราหมณ์ ณ บ้านอุปติสสคาม เมืองนาลันทา ไกลกรุงราชคฤห แคว้นมคธ ท่านมีนามเดิมว่า เรวตะ เป็นน้องชายของพระธรรมเสนapatiสารีบุตรเถระพระอุปเสนเถระและพระจุนทเถระ สวณน้องสาวของท่านอีก ๓ คน ซึ่งมีนามว่า จาลา อุพจาลา และสีสุพจาลา ในเวลาต่อมาต่างได้บวชเป็นภิกษุณีและสำเร็จจอร์หัตผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดใน<sup>๒๕</sup>มารดาบิดาอยากจะให้เรวตะนั้นแต่งงานประสงค์จะผูกเรวตกุมารผู้มีอายุ ๗ ขวบเท่านั้นด้วยเครื่องผูกคือเรือนจิงหมั่นเด็กหญิงในตระกูลที่มีชาติเสมอกัน กำหนดวันแล้วประดับตกแต่งกุมารแล้วได้พาไปสู่เรือนของญาติเด็กหญิงพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก พวกญาติของเขาทั้งสองผู้ทำการมงคลประชุมกันแล้ว พวกญาติให้เขาทั้งสองจุ่มมือลงในถาดน้ำแล้ว กล่าวมงคลทั้งหลาย หวังความเจริญแก่เด็กหญิง จึงกล่าวว่า ขอเจ้าจงเห็นธรรมอันยายของเจ้าเห็นแล้ว เจ้าจงเป็นอยู่สืบกาลนานเหมือนยาย นะแม่ เรวตกุมาร คิดว่าอะไรหนอแล ชื่อว่าธรรมอันยายนี้เห็นแล้วจึงถามว่า คนไหนเป็นยายของหญิง

จากนั้นพวกญาติบอกว่า พ่อคนนี้มีอายุ ๑๒๐ ปี มีฟันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยว ตัวตกรกระ หลังโก่งคุดกลอนเรือนเจ้าไม่เห็นหรือ นั่นเป็นยายของเด็กหญิงนั่น เรวตะ ก็แม่หญิงนี้ จักเป็นอย่างนั้นหรือ พวกญาติ ถ้าเขาจักเป็นอยู่ไซ้ ก็จักเป็นอย่างนั้น พ่อเรวตะ คิดหาอุบายออกบวชเรวตะนั้น คิดว่าชื่อว่าสรีระ แม่เห็นปานนี้ จักถึงประการอันแปลกนี้ เพราะชราอุปติสสะพี่ชายของเรา จักเห็นเหตุนี้แล้วควรที่เราจะหนีไปบวชเสียในวันนี้แหละ" ที่นั่น พวกญาติอุ้มเขาขึ้นสู่ยานอันเดียวกันกับเด็กหญิงพาหนีไปแล้ว ท่านไปได้หน้อยหนึ่งอาการถ่วง อุจจาระ พู่ว่า ท่านทั้งหลายจงหยุดยานก่อนฉ้นลงไปแล้วจักมา ดังนี้แล้วลงจากยานท่านให้ชักเข้าหน้อยหนึ่งที่พุ่มไม้พุ่มหนึ่งแล้วจึงได้ไปในขณะที่ท่านนั่งอยู่บนยานพาหนะเดินทางไปสู่เรือนหอนั้นท่านได้แสดงอาการว่า ท้องเสีย ขอตัวเพื่อลงไปถ่ายท้องในป่าข้างทางครั้งแรกๆ บิดามารดาได้สั่งให้คนคอยติดตามดูเพราะกลัวว่าจะหนีเรวตะเห็นว่ามีคนคอยติดตามดูอยู่ จึงกลับมาด้วยดีบิดามารดา และคนคอยติดตามก็เชื่อว่าคงจะท้องเสียจริงๆ จึงเลิกติดตามเรวตะจึงได้โอกาสหนีไปได้สำเร็จและได้พบสำนักพระภิกษุผู้อยู่ในป่าจึงเข้าขอบรรพชาในสำนักของท่าน ส่วนพระภิกษุรูปนั้นพอทราบว่าเป็นน้องชายของพระสารีบุตรเถระ ก็รีบจัดการบวชให้

<sup>๒๕</sup> พ.ศ. (ไทย) ๔๑/๓๙๙-๔๐๐.

ทันที โดยไม่ต้องขออนุญาตปีตามารดา ก่อน เพราะพระสารีบุตรเถระได้สั่งไว้ว่า “ถ้าพี่น้องชายของเราให้บวชได้ทันที” เนื่องจากถ้าไปขออนุญาตปีตามารดาก็จะไม่ได้บวช เพราะปีตามารดาของท่านเป็นมิจฉาทิฎฐิ เรวตขทิวณียะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเราผู้อยู่ป่าเป็นวัตร<sup>๒๖</sup> พระสารีบุตรเถระ ได้ทราบข่าวว่า เรวตพี่น้องชายบวชแล้วคิดจะไปเยี่ยมจึงกราบทูลลา พระผู้มีพระภาคถึง ๒ ครั้ง พระพุทธองค์ตรัสห้ามยับยั้งไว้ ส่วนสามเณรเรวตคิดว่าถ้าอยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์นี้ต่อไปบรรดาญาติๆ ทั้งหลายอาจจะตามมาพบและนำตัวเรากลับไปก็ได้ จึงเรียนกรรมฐานจากพระอุปัชฌาย์นั้นแล้ว ได้ลาไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานในป่าไม้ ตะเคียน (ขทิวณียะ) ระยะทางไกลออกไปประมาณ ๓๐ โยชน์ ปฏิบัติอยู่ ๓ เดือน ก็ได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายเป็นพระอรหันต์ในพรรษานั้น เพราะท่านอยู่ในป่าไม้ตะเคียนเป็นเวลานานจึงได้นามใหม่ว่าพระเรวตขทิวณียเถระ<sup>๒๗</sup>

สรุปจากศึกษาพบว่า พระขทิวณียเรวตเถระมีคุณสมบัติเฉพาะตัวในเรื่องของการความยินดีในความสงบเสียบตามความเป็นอยู่ของภิกษุผู้อยู่ป่า จนได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้อยู่ในเรื่องของการอยู่ป่าเป็นวัตรโดยการอยู่ป่าเป็นวัตร พระเรวตมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เพราะความปรารถนาและพระขทิวณียเรวตเถระก็มีความยินดีและมีความพอใจในธรรมชาติด้วย ท่านได้ให้แง่คิดในการอยู่ป่าของภิกษุ ซึ่งประมวลจากประสบการณ์ของท่านที่มีความยินดีในการอยู่ที่มีความสดและความสงบระงับ การหลีกเร้นอยู่ในป่าเป็นวัตรที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายต่างได้สรรเสริญเพราะเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดความมักน้อยความสันโดษและความขัดเกล่าจิตใจให้มีความประณีตคือมีความสะอาด ความสว่าง และความสงบตามลำดับ

### ๓.๒.๓. พระอานนท์ (เป็นเลิศในการเป็นพุทธอุปัฏฐาก - อุปัชฌาย์วัตร)

สำหรับประวัติของพระอานนท์มีเรื่องเล่าว่าก่อนจะผนวชนั้นทรงเป็นเจ้าชายแห่งศากยวงศ์ โดยท่านเป็นพระโอรสของพระเจ้าอมิตโชนะศากยราชผู้เป็นพระอนุชาของพระ เจ้าสุทโธทนมหาราช พระพุทธบิดาพระมารดาของท่านทรงพระนามว่า มฤคิ พระอานนท์ จึงถือว่าเป็นลูกผู้น้องของเจ้าชายสิทธัตถะและเป็นสหชาติของเจ้าชายสิทธัตถะ เนื่องจากในวันประสูตินั้นได้บังเกิดสหชาติกับพระพุทธเจ้าทั้ง ๗ อย่าง คือ

๑. พระนางพิมพาราหุลมาตา
๒. ฉันทะอำมาตย์
๓. กาฬุทายีอำมาตย์
๔. พระอานนท์
๕. กัณณกัณโธสสรราช
๖. ตันมหาโพธิ์
๗. ขุมทรัพย์ ๔ ทิศ<sup>๒๘</sup>

<sup>๒๖</sup> อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๓/๒๗.

<sup>๒๗</sup> ชุ.ธ. (ไทย) ๔๑/๔๐๒-๔๐๓.

<sup>๒๘</sup> คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง, หนังสืออนุพุทธประวัตินักธรรมชั้นโท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๔.

ในบรรดาสหชาตินั้น พระอานนท์เป็นนักทำงานที่มีกระแสดึงดูดให้คนทุกคนขึ้นต้องรักใคร่ชื่นชม แม้แต่เพียงเห็นกิริยาอาการมารยาทก็อดพึงพอใจรักใคร่ไม่ได้ยิ่งได้สนทนาคู่ด้วยยิ่งรักยิ่งเคารพยิ่งศรัทธาไม่มีอิม ช่างเป็นบุรุษรัตน์ที่เกิดมาคู่ควรแก่ตำแหน่งคนสนิทของบุคคลสำคัญเป็นผู้ช่วยเทิดทูนเผยแผ่บารมีของผู้ใหญ่ให้หอมหวานแต่สวนเดียวอัจฉริยภาพทั้ง ๔ ข้อนั้น บางท่านอาจจะเห็นว่าเป็นบุญเก่าของพระอานนท์ก็ได้ ขึ้นชื่อว่าบุญไม่ว่าเก่าไม่ว่าใหม่มิใช่ว่าจะเกิดขึ้นเองแต่ต้องสร้างขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงทั้งสิ้น พระอานนท์ซึ่งมีพระเพลภูมัสีสะเป็นอุปชฌายะและมีพระปณณมณตานีบุตรเป็นพระอาจารย์ได้สำเร็จเป็นโสดาบันหลังจากอุปสมบทแล้ว ๑๙ พรรษา พระอานนท์ได้รับตำแหน่งเป็นพุทธอุปัฏฐากแล้วแต่หนหลังหน้าที่ประจำของพระอานนท์ คือนี่แสดงให้เห็นว่าท่านพระอานนท์ได้รับตำแหน่งที่ตนปรารถนาและสำคัญเมื่อได้รับตำแหน่งแล้วท่านก็ได้อุปฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดีกิจที่ท่านทำเป็นประจำแก่พระพุทธเจ้าโดยพระอานนท์ได้รับยกย่องเป็นเลิศถึง ๕ ด้านคือ

๑. เอตทัคคะ ทางพุทธอุปัฏฐาก คือ เลขานุการชั้นเลิศ
๒. เอตทัคคะ ทางพหุสูตร คือ คงแก่เรียนมีความจำเป็นเลิศ
๓. เอตทัคคะ ทางมีสติปัญญา คือ มีความรอบคอบเป็นเลิศ
๔. เอตทัคคะ ทางมีอิทธิ คือ มีความขยันหมั่นเพียรเป็นเลิศ
๕. เอตทัคคะ ทางมีคติ คือ มีอุดมคติเป็นเลิศท่านที่เป็นเอตทัคคะในฝ่ายภิกษุจะได้รับยกย่องก็ต่อเมื่อบรรลุพระอรหันต์แล้วทั้งสิ้นมียกเว้นเฉพาะพระอานนท์องค์เดียวเท่านั้นที่ได้รับยกย่องทั้งๆ ที่ยังเป็นเพียงพระโสดาบันเท่านั้น<sup>๒๙</sup>

สำหรับพระเถระรับทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐากนั้น อานนท์ไม่ควรให้ผู้อื่นส่งเสริมจรรู้ด้วยตนเองแล้วอุปฐากเราภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ท่านอานนท์ลุกขึ้นเถิด กราบทูลขอตำแหน่งอุปฐากพระทศพล พระเถระลุกขึ้นกราบทูลขอพร ๘ ประการคือ ข้อห้าม ๔ ข้อ ข้อขอร้อง ๔ ข้อฟังทราบข้อห้าม ๔ ข้อ พระเถระทูลขอพร ๘ ประการ ขอย่าประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระองค์ขอย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตแก่ข้าพระองค์ขอได้โปรดอย่าให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับของพระองค์ขอได้โปรดอย่าพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์ขอพระองค์จงเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ ที่ข้าพระองค์รับไว้ขอให้ข้าพระองค์พาบริษัทที่มาจากแดนไกลเข้าเฝ้าพระองค์ได้ในขณะที่มาถึงแล้ว ถ้าข้าพระองค์เกิดความสงสัยขึ้นเมื่อใดขอให้ข้าพระองค์เข้าเฝ้าทูลถามความสงสัยได้เมื่อนั้น ถ้าพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาเรื่องใดในทีหลังข้าพระองค์ขอได้โปรดตรัสพระธรรมเทศนาเรื่องนั้น แก่ข้าพระองค์อีกครั้ง<sup>๓๐</sup>

ในขณะเดียวกันนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้อุปฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตกาลที่จัดว่าเป็นผู้อุปฐากผู้ยอดเยี่ยมก็เหมือนอานนท์ของเราเองภิกษุผู้อุปฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคตกาลที่จัดว่าเป็นผู้อุปฐากผู้ยอดเยี่ยมก็เหมือนอานนท์ของเราเองอานนท์เป็นบัณฑิต อานนท์มีปัญญาลึกแหลม ย่อมรู้ว่า “นี่เป็นเวลาของภิกษุที่จะเข้าเฝ้าพระตถาคต นี่เป็นเวลาของภิกษุณี นี่เป็นเวลาของอุบาสกนี่เป็นเวลาของอุบาสิกา นี่เป็นเวลาของพระราชา นี่เป็นเวลาของ

<sup>๒๙</sup> อง.เอก. (ไทย) ๓๒/๔๔๓-๔๔๔.

<sup>๓๐</sup> ที.มหา. (ไทย) ๑๓/๘๕-๘๖.

ราชมหาอำมาตย์นี้เป็นเวลาของเดียรฉัตร นี่เป็นเวลาของสาวกเดียรฉัตร”<sup>๓๑</sup> ในตอนกลางคืนท่านกำหนดเวลาได้ว่า เวลานี้พระพุทธร่องค์ทรงต้องการอย่างนั้นอย่างนี้แล้วเข้าเฝ้า เมื่อเฝ้าเสร็จก็ออกมาอยู่ยาม ณ ภายนอกพระคันธกุฎีในคืนหนึ่งๆ ท่านถือประทีปด้ามใหญ่เวียนรอบบริเวณพระคันธกุฎีถึง ๘ ครั้ง ท่านคิดว่าหากท่านง่วงนอน เมื่อพระพุทธร่องค์ตรัสเรียกท่านจะไม่สามารถขานรับได้ ฉะนั้น จึงไม่ยอมวางประทีปตลอดทั้งคืนเพราะเหตุที่ท่านเป็นพหูสูต

ภายหลังจากที่พระบรมศาสดาปรินิพพานแล้วพระมหากัสสปเถระทำการสังคายนาพระธรรมวินัย สงฆ์ได้เลือกท่านให้ เป็นผู้วิสาขนาในส่วนของพระสูตรตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ท่านสำเร็จพระอรหัตผลก่อนที่จะทำการสังคายนา ๑ วัน คือเมื่อท่านได้รับคำเตือนจากพระมหากัสสปเถระ ครั้นถึงเวลาเย็นก็อดส่ำหำเพ็ญสมณธรรมจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในท่าที่จะล้มตัวลงนอน<sup>๓๒</sup> ครั้งนั้นท่านพระอานนท์ได้กล่าวกับภิกษุผู้เถระทั้งหลายดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญในเวลาจะปรินิพพานพระผู้มีพระภาคตรัสสอนว่า” อานนท์เมื่อเราล่วงไปสงฆ์หวังอยู่ก็พึงถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ “ภิกษุผู้เถระทั้งหลายถามว่า ท่านอานนท์ท่านทูลถามพระผู้มีพระภาคหรือว่าพระพุทธร่องค์เจ้าข้า สิกขาบทข้อไหนที่จัดว่าเป็นสิกขาบทเล็กน้อย ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมไม่ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าพระพุทธร่องค์เจ้าข้า สิกขาบทข้อไหน ที่จัดว่าเป็นสิกขาบทเล็กน้อย”<sup>๓๓</sup>

ครั้นอธิฐานเสร็จแล้วก็ดับขันธปรินิพพาน ณ เบื้องบนอากาศ ในท่ามกลางแม่น้ำ โรหิณี นั้น เตโชธาตุก็เกิดขึ้น เผาสรีระของท่านเหลือแต่กระดูกและแยกออกเป็น ๒ ส่วน แล้ว ตกลงบนพื้นดินของ ๒ ผังแม่น้ำโรหิณีนั่นสมดังที่ท่านอธิฐานไว้ทุกประการวิธีปฏิบัติต่ออาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์) นี้แสดงให้เห็นว่า ท่านพระอานนท์ได้รับตำแหน่งที่ตนปรารถนาสำเร็จแล้วเมื่อได้รับตำแหน่งแล้วท่านก็ได้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดี กิจที่ท่านทำเป็นประจำแก่พระพุทธร่องค์คือ ถวายน้ำ ๒ อย่าง คือน้ำเย็นและน้ำร้อน ถวายไม้สีฟัน ๓ ขนาด นวดพระหัตถ์และพระบาท นวดพระปฤษฎางค์ ปัดกวาดพระคันธกุฎี และบริเวณพระคันธกุฎี<sup>๓๔</sup>

จากประวัติของพระอานนท์ข้างต้นจะเห็นว่า พระอานนท์เป็นพระที่มีความรู้ความสามารถไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาท่านก็ดีพระอานนท์เถระ ได้ปฏิบัติพระพุทธร่องค์อย่างใกล้ชิด มิได้ประมาทพลาดพลั้ง ได้ฟัง พระธรรมเทศนาทั้งที่ทรงแสดงแก่ตนและผู้อื่น ทั้งที่แสดงต่อหน้าและลับหลัง อีกทั้งท่านเป็นผู้ มีสติปัญญาทรงจำไว้ได้มาก จึงเป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม พระบรมศาสดาทรงยกย่องท่าน ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งปวง ถึง ๕ ประการ คือ เป็นพหูสูต เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีความเพียร และเป็นพุทธานุภาพวิธีประพฤตินอบในอุปัชฌาย์หรืออาจารย์มีดังต่อไปนี้ สัททวิหาริกหรืออันเตวาสิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ถ้ามีข้าวยาควรน้อมข้าวยาเข้าไปถวายเมื่ออาจารย์ดื่มยาแล้ว พึงถวายน้ำ รับภาชนะมา ถือต่ำ ๆ ล้างให้เรียบร้อยแล้วเก็บไว้อย่าให้เสียงดังเมื่ออาจารย์ลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถ้าวินัยนรก

<sup>๓๑</sup> ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕.

<sup>๓๒</sup> พระวิสุทธิศีลาภรณ์ (สำเร็จ สุทธิศีโลดุลละสุข), ๘๐พระอรหันตบัพสมบุรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๖๑๒.

<sup>๓๓</sup> วิ.ม.(ไทย) ๗/๔๔๑/๓๘๒.

อง.เอก. (ไทย) ๓๒/๔๕๔-๔๕๕.

ฟังกวาดที่นั่นเสียถ้าอาจารย์ประสงค์จะเข้าบ้าน ฟังถวายนุ่ง ฟังรับผ้าถุงผลัดมา ฟังถวายเป็นประคด  
เอว ฟังซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวายเป็นปจฺฉาสมณะ ฟังกรอกล้างบาตรแล้วถวายเป็น  
บาตรและอีกประการหนึ่งสังคายนาครั้งที่ ๑ ปรรณเรื่องสุภททิกษุผู้บวชเมื่อแก่กล่าวจ้วงจาบพระ  
ธรรมวินัย ที่เมื่อทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานใหม่ๆ ได้แสดงความยินดีว่า เมื่อสิ้นพระศาสดา  
เสียแล้วจะทำอะไรก็ได้ ไม่มีคนคอยตำหนิ ตีเตียน ห้ามปราม จึงปรรณที่จะทำให้ธรรมและพระ  
ศาสนารุ่งเรืองอยู่สืบต่อไป พระอรหันต์ ๕๐๐ รูป มีพระมหากัสสปะเป็นประธาน และเป็นผู้ถาม พระ  
อุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย พระอาณนที่เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม ประชุมสังคายนาที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา  
ภูเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ เมื่อหลังพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน โดยพระเจ้าอชาตศัตรูเป็น  
ศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา ๗ เดือน จึงเสร็จจัดเข้าอาจารย์วัตร

### ๓.๒.๔ พระมหากัสสปเถระ (เป็นเลิศในทางรูปธรรม)

สำหรับพระมหากัสสปท่านเป็นบุตรของกบิลพราหมณ์ ตระกูลกัสสปะในบ้านมหาติฏฐะ  
แคว้นมคธ ชื่อเดิมของท่านคือ “ปิปลิ” แต่คนทั่วไปมักเรียกท่านตามวงศ์ตระกูลว่า “กัสสปะ”<sup>๓๕</sup> เมื่อ  
ท่านอายุได้ ๒๐ ปี ได้ทำการอวาหมงคลกับนางภัททกาปิลานี ซึ่งเป็นสาวงาม วัย ๑๖ ปี ธิดาของ  
พราหมณ์ตระกูลโกลิยะ ณ เมืองสาครนคร แคว้นมคธ ปิปลิมาณพถูกแปลงสารเมื่อปิปลิมาณพ  
อายุได้ ๒๐ ปี บิดามารดาได้ปรึกษากันว่าจะหาภรรยาให้แก่บุตรชาย จึงได้มอบเงินและทองให้แก่  
พราหมณ์ ๘ คน เพื่อสืบแสวงหาสาวงามที่มีฐานะเสมอกัน พราหมณ์เหล่านั้นเที่ยวสืบแสวงหาไปตาม  
เมืองต่างๆ มาจนถึงสาครนคร ได้พบธิดาของ โกลิยะพราหมณ์นามว่า “ภัททกาปิลานี” วัย ๑๖ ปี เป็น  
ที่ถูกอกถูกใจยิ่ง จึงส่งของกับบิดามารดา ของนาง ตกลงแล้วได้มอบสิ่งของเงินและทองหมั้น กำหนดวัน  
อวาหมงคลแล้วกลับไปแจ้งข่าวสารแก่กบิลพราหมณ์<sup>๓๖</sup>

พอปิปลิมาณพได้ทราบข่าวสารนั้นแล้วรู้สึกไม่สบายใจ เพราะตนไม่มีความปรารถนาจะ  
แต่งงาน จึงหลบเข้าไปในห้อง เขียนจดหมายบรรยายความประสงค์ของตนให้นางทราบว่า “ตนไม่  
ปรารถนาจะแต่งงาน ขอให้นางจงแต่งงานกับชายที่มีชาติตระกูลเสมอกัน และอยู่ครอง ชีวิตคู่ด้วยความ  
สุขสำราญเถิด ส่วนข้าพเจ้าจะออกบวช” เมื่อเขียนเสร็จแล้ว ก็มอบให้คนใช้ สนินพาไปส่งให้แก่  
นางภัททกาปิลานีแม่นางภัททกาปิลานีก็มีใจตรงกัน และได้เขียนจดหมายซึ่งมีใจความเหมือนกัน มอบ  
ให้ คนรับใช้นำไปส่งให้แก่ปิปลิมาณพ บังเอิญคนถือจดหมายทั้งสองฝ่ายมาพบกันระหว่างทาง ทัก  
ททายปราศรัยถามไถ่กิจธุระของกันและกันแล้วนำจดหมายทั้งสองฉบับออกอ่าน ทราบความโดย ตลอด  
แล้วฉีกทำลายทิ้ง แล้วเขียนจดหมายขึ้นมาใหม่ บรรยายความรักแก่กันและกันแล้วนำไปส่ง ให้แก่  
เจ้านายของตน การอวาหมงคลระหว่างคนทั้งสองจึงเกิดขึ้น<sup>๓๗</sup>

<sup>๓๕</sup> คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเขียน, *นักรธรรมชั้นโทรวมทุกวิชา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียง  
เขียน, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗๑.

<sup>๓๖</sup> คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเขียน, *หนังสืออนุพุทธประวัติ นักรธรรมชั้นโท*, หน้า ๕๑.

<sup>๓๗</sup> พระวิสุทธิสารภรณ์ (สำเร็จ สุทธิสโร-คุณะสุข), *๘๐ พระอรหันต์ฉบับสมบูรณ์*, (กรุงเทพมหานคร :  
ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔๓.

ชีวิตหลังจากการครองคู่หลังจากแต่งงานกันแล้ว การครองคู่ของคนทั้งสองนั้นไม่เหมือนสามี ภรรยาคนอื่นๆ เพราะสักแต่ว่าอยู่ร่วมห้องกันเท่านั้นต่างก็ไม่มีจิตคิดจะร่วมสังวาสกัน แม้เวลาจะขึ้น เตียงนอนก็ ขึ้นกันคนละข้าง มีแจกันดอกไม้ตั้งอยู่ตรงกลางเตียง ตลอดระยะเวลาที่ทั้งสองอยู่ร่วมกัน นั้น มิ ได้สัมผัสถูกต้องกันเลยจึงไม่มีบุตรหรือธิดาสืบสกุลเมื่อปีติมารดาถึงแก่กรรมแล้ว ทรัพย์สมบัติ และหน้าที่การงานทุกอย่างจึงเป็นภาระของสองสามีภรรยาและเนื่องจากตระกูลทั้งสองเป็นตระกูล มหาเศรษฐีมีทรัพย์มาก เมื่อรวมสองตระกูลเข้าเป็นตระกูลเดียวกันแล้วทรัพย์สมบัติก็ยิ่งมากมาย มหาศาล มีสัตว์เลี้ยงและคนงาน จำนวนมากสองสามีภรรยาต้องบริหารสั่งการทุกอย่างขณะที่ปีติ กำลังตรวจดูทาสและกรรมกรทำงานอยู่ในไร่

พอเห็นนกกาจิกกินสัตว์น้อยมีไส้เดือนเป็นต้น ก็รู้สึกสงสารและสลดใจที่สัตว์เหล่านั้นต้องตาย เพราะตนเป็นเหตุ ส่วนนางภัททกาปิลาณี ก็ให้คนนำเมล็ดถั่วงาออกมาตาก ที่ลานหน้าบ้าน เห็นหมูนก กามาจิกกินตัวหนอน และแมลงต่างๆ ก็เกิดความสงสารและสลดใจเช่นกัน เมื่อสองสามี ภรรยามี โอกาส อยู่กันตามลำพัง ได้สนทนาถึงเรื่องความในใจของกันและกันแล้ว จากนั้นทั้งสอง ก็มีความคิด ตรงกันว่าผู้อยู่ครองเรือนแม้จะไม่ได้ลงมือทำการงานเองแต่ก็ต้องคอยรับบาปที่ทาสและกรรมกรทำให้ จึงเกิดความเบื่อหน่ายเพศฆราวาส พร้อมใจกันสละทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้ญาติและบริวารส่วนทั้งสอง สามีภรรยาพากันออกบวช จัดหาผ้ากาสาวพัสตร์และบริวารพากันปลงผมแล้วครองผ้ากาสาวพัสตร์ อธิฐานเพศบรรพชิต บวชอุทิศต่อพระอรหันต์ในโลกแล้วเดินร่วมทางกันไป<sup>๓๘</sup>

สำหรับการอุปสมบทของปีติอุปสมบทด้วยวิธีโอวาท ๓ ข้อ ปีติ เดินทางไปตามลำดับได้ พบพระผู้มีพระภาคเสด็จประทับที่ภายใต้ร่มไทร ระหว่างกรุงราชคฤห์กับนาลันทา เห็นพุทธจริยาน่า เลื่อมใส แปลกกว่านักบวชอื่นๆที่ตนเคยพบมาปลงใจเชื่อว่าเป็นพระอรหันต์แน่นอน จึงน้อมกาย กราบถวายบังคมแทบพระบาทกราบทูลขออุปสมบทในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ประทานการ อุปสมบทด้วยวิธีให้รับโอวาท ๓ ข้อเรียกว่า“โอวาทปฎิคคหณุปสัมปทา” โอวาท ๓ ข้อ นั้นคือ<sup>๓๙</sup>

๑. กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจักตั้งความละอายและความเกรงใจไว้ในภิกษุทั้งที่ เป็นพระ เณรผู้เฒ่าผู้มีพรรษาปานกลางและทั้งผู้บวชใหม่

๒. กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจักพึงธรรม บทใดบทหนึ่งอันประกอบด้วยกุศลด้วย ความ ตั้งใจฟังโดยเคารพ และพิจารณาจดจำเนื้อความธรรมบทนั้น

๓. กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจะไม่ละสติไปในกายคือพิจารณากายเป็นอารมณ์ โดย สม่าเสมอได้รับยกย่องในทางผู้ทรงธุดงค์เมื่อท่านอุปสมบทแล้วทำความเพียรไม่นานก็ได้บรรลุพระ อรหัตผล หลังจากอุปสมบท ได้ ๘ วันพุทธบริษัททั้งหลายรู้จักท่านในนาม“พระมหากัสสปะ”ท่านได้ ช่วยรับภาระอุปัชฌาย์ สอนพระภิกษุและพุทธบริษัทอื่นๆจนมีภิกษุเป็นบริวารจำนวนมาก ท่านมี ปกติสมาทานธุดงค์ ๓ ประการอย่างเคร่งครัด<sup>๔๐</sup>

<sup>๓๘</sup> อัง.เอก.(ไทย) ๓๒/๗๑-๗๒.

<sup>๓๙</sup> ธรรมบรรณาการ, พระมหากัสสปเถระ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : มติชนปากเกร็ด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐.

<sup>๔๐</sup> ธรรมสภา, อัสติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.),หน้า ๑๐๕.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วได้ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจิรวตามมีตามได้ และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยจิรวตามมีตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควรเพราะเหตุแห่งจิรว ไม่ได้จิรวก็ไม่สะดุ้ง ครั้นได้จิรวแล้วก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมใช้สอย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควรเพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่สะดุ้ง ครั้นได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมบริโภคน้ำ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควรเพราะเหตุแห่งเสนาสนะ ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่สะดุ้ง ครั้นได้เสนาสนะแล้วก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมใช้สอย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยเภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ตามมีตามได้ และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยเภสัชบริวาร ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ตามมีตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร เพราะเหตุแห่งเภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ ไม่ได้เภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ก็ไม่สะดุ้ง ครั้นได้เภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้แล้วก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจไม่พัวพันมีปกติเห็นโทษมีปัญญาเครื่องสลัดออกย่อมบริโภคน้ำ

เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มักน้อยเป็นผู้สันโดษเป็นผู้สงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ดังนี้ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นอยู่ป่าเป็นวัตร สิ้นกาลนาน เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ทรงไตรจีวรเป็นวัตร มีความปรารภความเพียรเป็นผู้สันโดษเป็นผู้สงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความปรารภความเพียร เล็งเห็นการอยู่เป็นสุขในทิวภูลธรรม และอนุเคราะห์ประชุมชนในภายหลังว่า ทำไฉน ประชุมชนในภายหลังฟังถึงทิวภูลธรรมา ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า ที่ได้มีมาแล้วท่านเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความอยู่ป่าเป็นวัตร สิ้นกาลนาน เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มักน้อยเป็นผู้สันโดษสงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียรผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการเหล่านี้ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นอยู่ป่าเป็นวัตร<sup>๔๑</sup>

พระบรมศาสดาทรงปรารภถึงพระมหากัสสปเถระให้เป็นเหตุและพระมหากัสสปนั้น ย่อมเป็นที่รู้จักดีในหมู่พุทธบริษัทที่เป็นนักปฏิบัติธรรมว่าท่านเป็นผู้ที่เคร่งครัดตึงค้ำวัตรมีความสันโดษมักน้อยทรงผ้าจีวรสีดาคัลลครีจนสมเด็จเจ้าพระศาสดายกย่องในตำแหน่งเอตทัคคะในทางเป็นผู้มีความสันโดษมักน้อยและมีบริวารอันหมั่นหมอง นับว่าเป็นผู้นำในปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและเป็นผู้นำด้านตึงค้ำวัตร

<sup>๔๑</sup> ส.นิ. (ไทย) ๒๖/๕๖๓ - ๕๖๔.

สืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระศาสดากล่าวพระชินาสพทั้งหลายเป็นผู้มีสติไพเราะชวนชวายเป็นคุณธรรมที่ตนได้บรรลุแล้ว ไม่ยินดีติดอยู่ ย่อมละทิ้งที่อยู่ทั้งปวงไปเหมือนหงส์ทิ้งเปือกตมไป ฉะนั้น<sup>๔๒</sup>

จากการศึกษาข้อวัตรของพระมหากัสสปเถระ พระมหากัสสปเถระออกบวชเนื่องจากมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธจริยวัตรของพระบรมศาสดา อุปสมบทโดยการประทานโอวาท ๓ ซึ่งการบวชแบบนี้จะมีเฉพาะบวชให้พระมหากัสสปเถระเท่านั้น ท่านบวชได้เพียง ๘ วันก็บรรลุอรหัตต์ พระมหากัสสปเถระท่านถือธุดงค์วัตรสามข้ออย่างเคร่งครัดคือ ใช้แต่ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และถือการอยู่ป่าเป็นวัตรทำเป็นแบบอย่างให้กับพระภิกษุสงฆ์ถึงแม้ท่านจะบรรลุอรหัตต์แล้วก็ตามด้วยการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และถือการอยู่ป่าเป็นวัตรในทางผู้อยู่ป่าเอตทัคคะในทางอยู่ป่าเป็นวัตร ความสำหรับผู้อยู่ป่า (อรัญญิกวัตร) อย่างเคร่งครัดซึ่งทำให้ผู้ที่ถือธุดงค์มีความเป็นผู้สันโดษ ไม่มักมาก อยู่อย่างเรียบง่าย ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็นทั้งภิกษุและคฤหัสถ์ การปฏิบัติเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นการสั่งสอนด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีผลมากกว่าการพูด

จะเห็นว่าการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระเวตเถระ พระอานนน์ และพระมหากัสสปะต่างได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้มีจำนวนมากมายหนึ่งในนั้นการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ซึ่งเป็นเป็นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ผู้ต้องการกำจัดกิเลส เป็นการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ผู้ต้องการกำจัดกิเลส อันได้แก่ ความมักมาก ความหลง ความยึดติดในลาภ สักการะ สรรเสริญและสุข เป็นจริยวัตรพิเศษ สำหรับช่วยในการขัดเกลาภิเลสและปิดกั้นกระแสแห่งอารมณ์ ช่วยให้เป็นผู้สันโดษ มกน้อยขึ้น ไม่ใช่สักขาบที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นแต่เป็นพระพุทธานุญาตสำหรับพุทธบริษัทที่ต้องการจะปฏิบัติด้วยความสมัครใจของตนเอง เป็นข้อปฏิบัติที่ใครสมัครใจจะทำหรือไม่ก็ได้ เพราะไม่ใช่กิจจำเป็นหรือวินัยที่ต้องปฏิบัติตามโดยส่วนเดียว แต่เป็นข้อที่ท่านแสดงไว้ สำหรับผู้ต้องการจะใช้วิธีนี้เป็นอุบายวิธีในการขัดเกลาภิเลสเท่านั้นการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระเวตเถระพระอานนน์ และพระมหากัสสปะมีความสำคัญต่อการประกาศพระพุทธศาสนาเพราะเป็นสาเหตุ ทำให้หิมีพุทธบริษัทเพิ่มจำมากยิ่งขึ้น

### ๓.๓ ผลการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในสมัยพุทธกาลพระมหาเถระที่ปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ นั้นจะแยกให้เห็นตามรูปแบบที่กล่าวภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ เก็บกวาดที่อยู่อาศัยพึงสวมถุงบาตรคล้องบา พาดจีวรบนไหล่สวมรองเท้า ปิดประตูหน้าต่างแล้วออกจากเสนาสนะกำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะต่าๆ แล้วใส่ถุงคล้องบาเมื่อปกปิดมณฑลสามพึงนุ่งให้เป็นปริณทล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อนพึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติและพึงเป็นผู้ฉลาดในทิศการเดินทาง

<sup>๔๒</sup> สมเด็จพระพุทธปาจารย์, (อาจ อาสภมหาเถระ), **ธรรมบทเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาเพรสจำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑๕ - ๕๑๘.

ของดวงดาวเพื่อป้องกันการหลงทาง ฟังประพจน์ตามเสขียวัตถวิธีประพจน์ชอบในอุปัชฌาย์หรืออาจารย์มีดังนี้

โดยที่สัทธินาฬิกหรืออันเตวาสักฟังลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ถ้ายาคูมี ฟังล้างภาชนะ แล้วน้อมยาคูเข้าไป เมื่ออุปัชฌาย์หรืออาจารย์ดื่มยาคูแล้ว ฟังถวายน้ำ รับภาชนะมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้เมื่ออุปัชฌาย์หรืออาจารย์ลุกแล้ว ฟังเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก ฟังกวาดที่นั้นเสียถ้าอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ประสงค์จะเข้าบ้าน ฟังถวายผ้าห่ม ฟังรับผ้าห่มผลัดมา ให้ประเคนประคดเอว ซ้อนผ้าห่มสองชั้นให้ประเคน ถ้าอุปัชฌาย์ปรารภนาให้เป็นปัจฉาสมณะ ให้กรอกล้างบาตรด้วยน้ำสะอาดแล้วถือเดินตามไม่ห่างนักไม่ไกลเกินไป ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เขาประสงค์จะถวายเมื่อเขาถวายภิกษา ให้แหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย ฟังน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา ให้ใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่ให้มองดูหน้าผู้ถวายอาหารบิณฑบาตให้กำหนดว่าเขาจะถวายแกงหรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟังยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายแล้ว ให้ใช้จีวรคลุมบาตรกลับให้กลับโดยไม่ต้องรีบ

ในสมัยพุทธกาล ในสังคมของพระภิกษุสงฆ์นั้นมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์บางรูปที่มีอัธยาศัยในการขัดเกลาภิเลสมากขึ้น ดังนั้นจึงมีมาคู่กับคำว่าธุดงค์วัตรซึ่งหมายความว่า เป็นธรรมะเพื่อขัดเกลาภิเลสและเป็นธรรมะเพื่อกำจัดกิเลสยังมีธรรมะที่เป็นบริวาร ของธุดงค์วัตรที่จะเป็นการขัดเกลาภิเลสอีกก็คือ ความเป็นผู้มกน้อย ความสันโดษ ความอยู่เยียบสงัด ไม่คลุกคลี จะเห็นว่าความหมายธุดงค์วัตรตามที่กล่าว เป็นธรรมะที่กำจัดขัดเกลาภิเลสเป็นไปเพื่อความมกน้อย สันโดษ ไม่คลุกคลี มีความยินดีในความเยียบสงัดข้อวัตร ๑๔ นี้อุปมาเหมือนบันไดอีกขั้นหนึ่ง เพื่อความไม่มกมาก แต่เป็นไปตามอัตตภาพไม่หวังในลาภสักการะ ไม่เป็นไปในการคลุกคลีในหมู่คณะหรือสหธรรมิก แต่เป็นผู้ที่สันโดษ ด้วยปัจจัย ๔ อย่าง ไม่ว่าจะเป็เครื่องนุ่งห่มจีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะที่อยู่อาศัย คีลานเภสัชต่างๆ ของพระสงฆ์ทั้งพระสงฆ์ผู้ใหม่และเก่าได้มีส่วนร่วมในการรักษาความเป็นท่าเนียมเป็นหน้าที่เป็นสิ่งที่ควรทำเป็นสิ่งที่ควรประพฤติเอาเป็นแบบอย่างตามหลักเสขียวัตถ จะเห็นว่าการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ เป็นรักษาพระวินัยนั้นทำให้พระภิกษุสงฆ์มีพฤติกรรมทอ้งดงามที่ฟังประสงค์ทำให้เกิดความสุขทั้งในระดับส่วนตนเองและดับส่วนรวม หากพระภิกษุสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามวัตร ๑๔ แล้วทำให้พระภิกษุสงฆ์มีพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสมกับสมณสาธูปและไม่เป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนา

### ๓.๔ สรุปวิธีการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระพุทธเจ้าในฐานะต้นแบบโดยปรากฏในหลักพุทธจริยา คือ พระจริยาปกติของพระพุทธเจ้าการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระจริยาของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าที่เสด็จจาริกไปประกาศธรรมในที่ต่างๆ ทรงชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัยการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นของพระพุทธเจ้า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ากับวัตร ๑๔ เป็นการสอนเรื่องการปฏิบัติตามหลักพระวินัยโดยพระองค์ทรงเป็นต้นแบบในการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นบรมครูที่ไม่มีใครเป็นพระอุปัชฌาย์

เพราะพระพุทธองค์ทรงบรรพชาด้วยการอธิษฐานจิตซึ่งเป็นวิธีการในสมัยนั้นซึ่งเป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลสกามและวัตถุกามแม้กระนั้นพระพุทธองค์ทรงเป็นต้นแบบของการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ให้กับพระอริยสงฆ์สาวก

ส่วนวิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล โดยมี พระอัญญาโกณฑัญญะเถระ พระเวรุตทิวณียเถระเอตทัคคะ ผู้อยู่ป่าเป็นวัตรอริยญัฏฐวัตรระเบียบของผู้อยู่ป่าเก็บกวาดที่อยู่อาศัย ฟังสวณมธุปาทรรคล้องบำ พาดจีวรบนไหล่สวมรอนเท้า ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ ฟังถอดรองเท้า เคาะต่ำ ๆ แล้วใส่ถุงคล้องบา เมื่อปกปิดมณฑลสาม ให้นุ่งให้เป็นปริณทล คาคประคตเอวห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกคุดม กรอกล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อนปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน ให้สำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติตามเสขียวัตถ์ ผู้อยู่ป่า ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ให้ตั้งน้ำฉัน ให้ตั้งน้ำใช้ควรติดไฟไว้ ควรเตรียมไม้สีกไฟไว้ให้เตรียมไม้เท้าไว้ ให้เรียนทางนักษัตรทั้งสิ้นหรือบางส่วนไว้ นี่เป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ให้ประพฤติให้เรียบร้อย เก็บเครื่องใช้สอยไว้ในกุฏิ ปิดประตูหน้าต่างให้เรียบร้อย จัดหาน้ำใช้น้ำฉันมาเตรียมไว้เรียนรู้ทิศต่างๆ และฟังเป็นผู้ฉลาดในทิศการเดินทางของดวงดาวเพื่อป้องกันหลงทาง

นอกจากนี้ยังมีพระมหากัสสปะเถระถือการอยู่ป่าเป็นวัตรในทางผู้อยู่ป่าถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรเป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มักน้อยเป็นผู้สันโดษเป็นผู้สงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ดังนี้ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร สิ้นกาลนาน เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ทรงไตรจีวรเป็นวัตร มีความปรารถนาน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สงัดจากหมู่เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความปรารถนาความเพียรพระมหากัสสปะมีข้อวัตรอีกอย่างคืออยู่ป่าเป็นวัตร

ในส่วนของพระอานนทนั้นได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งปวงถึง ๕ ประการ คือ เป็นพหูสูต เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้ มีคติ เป็นผู้มีความเพียรและเป็นพุทธอุปัฏฐากวิธีประพฤติชอบในอาจารย์มีดังต่อไปนี้อันเตวาลิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ถ้ายาคุมี แล้วน้อมยาคุเข้าไป เมื่ออาจารย์ตมยาคุแล้วให้ถวายน้ำดื่มรับภาชนะมาถือต่ำ ๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้เสียงดัง มีความชัดเจนเป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์บางรูปที่มีอหิชาตัณหาในการขัดเกลาภิเลสมากขึ้น ดังนั้นจึงมีมาคู่กับคำว่า รุดงค์วัตร ซึ่งมีความหมายว่า เป็นธรรมะเพื่อขัดเกลาภิเลสและเป็นธรรมะเพื่อกำจัดกิเลสยังมีธรรมะที่เป็นบริวาร ของรุดงค์วัตรที่จะเป็นการขัดเกลาภิเลสอีกก็คือ เป็นผู้ที่มีความมักน้อยความสันโดษ ความอยู่เงียบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ จะเห็นว่าความหมายรุดงค์วัตรตามที่กล่าว เป็นธรรมะที่กำจัดขัดเกลาภิเลส ดังนั้น ข้อวัตร ๑๔ นี้อุปมาเหมือนบันไดอีกขั้นหนึ่งเพื่อความไม่มกมากแต่เป็นไปตามอรรถภาพไม่หวังในลาภสักการะไม่เป็นไปในการคลุกคลีในหมู่คณะหรือสหธรรมิก แต่เป็นผู้ที่สันโดษ ด้วยปัจจัย ๔ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องนุ่งห่ม จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะที่อยู่อาศัย คิลานเภสัชยารักษาโรคต่างๆ ของพระสงฆ์ทั้งพระสงฆ์ผู้ใหม่และผู้เก่าได้มีส่วนร่วมในการรักษาความเป็นทำเนียบเป็นหน้าที่เป็นสิ่งที่ควรทำเป็นสิ่งที่ควรประพฤติเอาเป็นแบบอย่างตามหลักเสขียวัตถ์